

Boeier "Stavo" van Jhr F. J. J. van Eysinga,
tekening van J. C. Greive, 1881.

Herk.: Verz. Ned. Sch. Mus.

6.10 Boeiers van onbekende herkomst

STAVO

Ls/B: ±12,00/4,00 m

Bouwjaar: Omstreeks 1775

Opdrachtgever: Onbekend

Laatste eigenaar: Jhr C. van Eysinga, Leeuwarden

Gesloopt: 1923

Historie

Dit bijzondere, overnaads gebouwde, schip gold als een vaartuig uit het midden, dan wel de tweede helft van de achttiende eeuw. Over het type, dat zeker niet van Friese oorsprong is, heeft nogal wat misverstand bestaan, waarschijnlijk omdat Hendrik Voordewind (zie hierna) meende veel gelijkenis te zien met een model van een (eveneens overnaads gebouwde) 'Dordtse boeier' in het Nederlands Scheepvaartmuseum in Amsterdam. Daartegen pleit echter een (hier afgebeelde) tekening van J.C. Greive uit 1881 die zich in hetzelfde museum bevindt en waarop de boeier is afgebeeld. Een bijschrift van de hand van de tekenaar in potlood vermeldt: *Stavo Zaanl. boeier geteekend te Wartena 10 Aug 81*. In die tijd zal de herkomst van het schip beter bekend

zijn geweest dan in later jaren. In zijn uitvoerige aan deze boeier gewijde artikel in het blad '*Spiegel der Zeilvaart*'⁸¹ heeft Van Zijderveld, onzes inziens terecht, aannemelijk gemaakt dat het type eerder van Zaanlandse dan van Dordtse origine is wegens de relatief lage kop en een duidelijk uitstekend berghout. Gezien de intensieve relaties die tussen Friesland, Amsterdam en Noord-Holland vanouds bestonden, ligt dat ook voor de hand.

Bijna honderddertig jaar was de "Stavo" in bezit van opeenvolgende telgen van de Friese adellijke familie Van Eysinga. De laatste eigenaar was Jonkheer Mr Cornelis van Eysinga te Leeuwarden. In het jaar 1923 gaf deze zijn schipper, Tjerk Voordewind, de vader van de Amsterdamse commissaris van politie Hendrik Voordewind (zie par. 7.1), opdracht het schip te laten slopen. Dat gebeurde op de werf van Lutzen de Boer aan het Vliet te Leeuwarden: ... *Met tranen in de ogen moesten vader en zoon Voordewind getuige zijn van deze 'moord', die ons nu wel als iets ongelooflijks in de oren klinkt.* ... Aldus de toenmalige conservator van het Fries Scheepvaart Museum Dr H. Halbertsma in het *Sneeker Nieuwsblad* van 24 september 1973. Enkele onderdelen ontkwamen aan de vernieling: de kluisborden met de 'mantsjes', de roerklik, de bedelbalk en de roer-

"Stavo" op de werf van Lutzen de Boer voor het begin van de sloop in 1923; in het midden schipper Tjerk Voordewind.

Herk.: Verz. Fries Sch. Mus.

kop in de vorm van een getulbande Moor. Deze kwamen terecht in het Fries Museum te Leeuwarden en worden, na een ruiling met andere objecten, nu bewaard in het Fries Scheepvaart Museum in Sneek. Commissaris Voordewind had in 1923 ook het een en ander weten te redden en in zijn huis in Amsterdam opgesteld. Deze voorwerpen legateerde hij na zijn overlijden in 1972 aan het museum in Sneek. Aan het betreffende museumjaarboek ontleen wij het volgende: Tot het legaat behoren in de eerste plaats de deurtjes van de roef (met blinden en al), waarvan na de sloop van de boeier een kast was gemaakt. Voorts het glazenkastje dat in de roef placht te hangen, een siermeubeltje van onverwoestbaar, keihard eikenhout; van de losse inventaris nog een tweetal kompassen, een koperen melkemmer om melk bij de boer op te halen, een dito doofpotje, een ijzeren asbakje, een houten, gedraaide tabakspot, die aan boord placht rond te gaan, en ten slotte het handgesmede boeieranker, langeleden als eerste prijs ooit eens door de "Stavo" gewonnen, een anker, dat nimmer als zodanig gebruikt zal zijn geweest, want het ziet eruit alsof het pas gister was gemaakt. Verder behoren tot

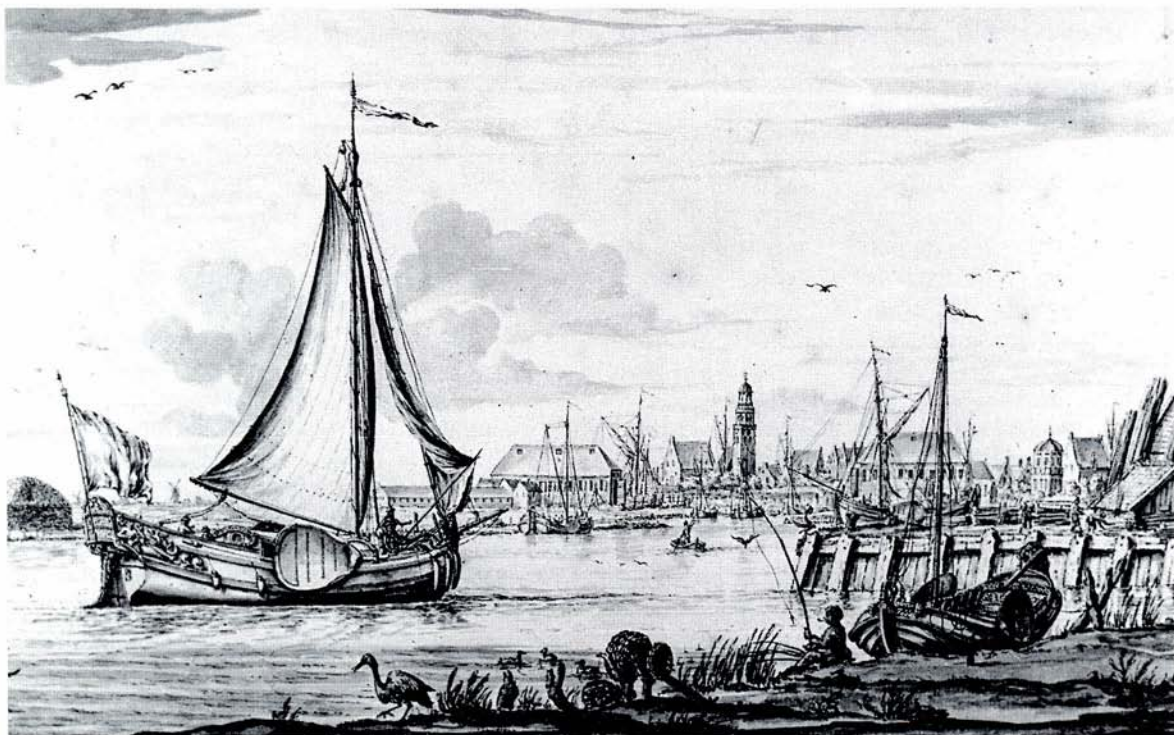
het legaat nog een primitieve schildering op karton, een kopie van een beter schilderstuk, thans in het bezit van Jhr Ds C. van Eysinga te Sint Nicolaasga en de hier afgebeelde foto van de boeier op de werf in Leeuwarden vlak voor de sloop begon.

Om enigszins een indruk te krijgen van dit bijzondere schip halen wij een aantal passages aan uit het sinds lang uitverkochte boekje van commissaris Voordewind, waarin hij zijn jeugdherinneringen aan het varen in Friesland heeft opgetekend.⁸³ Over de inrichting van de "Stavo" zoals die omstreeks 1920 aanwezig was, merkte hij op: ... *Al was er in de loop der jaren natuurlijk veel in vertimmerd er was toch ook nog beel wat aan boord, wat uit zijn jeugd stamde. Aan weerszijden van de voorsteven bijvoorbeeld de beide prachtig gebeeldhouwde vergulde Neptunusbeelden met daar vlak achter de mooi bewerkte 'bedelaarsbalk', waarop ook allerlei kunstig gesneden en eveneens zwaar vergulde voorstellingen uit het schippersleven. De fraaie betimmering in de roef was nog altijd in haar oorspronkelijke staat, terwijl er ook allerlei onderdelen van de tuigage, als katrollen en rondhouten, van zeer boge ouderdom waren, maar aan soliditeit nog niets hadden ingeboet. Van*

de mast bezat de familie Van Eysinga nog een koop-
 briefje uit de achttiende eeuw; beter gezegd van de
 Riga-grenen balk, waaruit hij was gemaakt. Een
 prachtig stuk hout, dat, wanneer er zwaar gezeild
 werd, door geen want gesteund behoefde te worden.
 ... Daarbij lag het (schip) als een veer zo licht op het
 roer, zodat de stuurman het helmhout bij tijden
 nauwelijks voelde en het zelfs naar lij moest duwen,
 als er geloofd diende te worden. Een bewijs, dat de
 stand van tuig en zwaarden hier juist was. Meer dan
 eens gebeurde het, dat mijn vader onder het zeilen
 het roer even los liet, om in de roef zijn pijp aan te
 steken. Het schip vervolgde dan ongestoord zijn weg.
 ... In het vooronder waren geen moderne kookappa-
 raten opgesteld. Daar stond een groot en knus for-
 nuis, dat met turf en hout werd gestookt en waarop
 mijn vader, ook tijdens het zwaarste zeilen in snel
 tempo van alles klaar brouwde. Wel kostte het (aan
 boord van die oude boeier) veel inspanning, 'de boel
 er bij' te krijgen, want het gewicht van giek en gaffel
 was niet voor de poes, terwijl ook dat zware doek er
 geducht in hing, maar vallen en schoten liepen over
 voldoende schijven, terwijl ook dat zware touwwerk
 goed bouwast bood. Rondom de mast was ruimschoot
 gelegenheid om alles vlug 'door te zetten' en solide te
 beleggen. Van zij- of bakstagen had men geen last en
 de fokkeschoot, eenmaal op maat gesteld, 'redde'

zich zelf langs de luiwagen. ... Tot zover Hendrik
 Voordewind in zijn lofzang op de boeier "Stavo".

Jhr Ds C. van Eysinga te Sint Nicolaasga ver-
 strekte ons een lijst met de namen van zijn voorou-
 ders, die achtereenvolgens dit schip in bezit hebben
 gehad en deelde ons de volgende bijzonderheden
 mee. De eerste Van Eysinga, die eind achttiende
 eeuw de "Stavo" kocht, Jhr Frans Julius Johan, was
 voor de Franse tijd grietman van Doniawerstal; hij
 woonde op Osinga-state te Langweer en later te
 Leeuwarden (Eysinga-huis, thans Fries Museum).
 Toen hij in 1795 gedwongen werd zijn ambten,
 onder andere bij de Admiraliteit van Amsterdam,
 neer te leggen, had hij zijn grote zeegaande jacht
 niet meer nodig (afbeelding door Pieter Idzerds Por-
 tier). In plaats hiervan kocht hij omstreeks 1796 de
 nog betrekkelijk nieuwe boeier "Stavo"; de bouw
 moet hebben plaatsgevonden in het laatste kwart
 van de achttiende eeuw. Bouwer en opdrachtgever
 zijn helaas niet overgeleverd. Na het overlijden van
 Jhr Frans J.J. in 1828 ging de "Stavo" over op zijn
 zoon Schelto H.R. van Eysinga, die evenals zijn
 vader grietman was van Doniawerstal. Hij overleed
 in 1829, waarna de "Stavo" eigendom werd van zijn
 broer Idzerd Frans van Eysinga, grietman van Hen-
 naarderadeel, wonende op Sminia-state in Wom-
 mels.

18e-eeuws zeegaand jacht van Jhr S.H.R. Roorda van Eysinga bij Lemmer, tekening van Pieter Idzerds Portier.

Foto: Fries Sch. Mus.

"Stavo" onder zeil ergens in Friesland.

Herk.: Verz. Fries Sch. Mus.

Vanaf omstreeks 1850 komt de boeier dan in handen van diens zoon, jonkheer Frans Julius Johan van Eysinga. Deze was een man van invloed en aanzien in ons land; raadsheer in het Leeuwarder gerechtshof, lid en voorzitter van de Eerste Kamer der Staten-Generaal, ten slotte Minister van Staat. Een halve eeuw was hij eigenaar van de "Stavo". In zijn tijd werd het schip van noodzakelijk vervoermiddel, dik in de verf, 'opgewaard' tot zeiljacht. Pas toen werd het blank gelakt en het houtsnijwerk verguld. Vooral de laatste schipper, Tjerk Voorde-wind, die de "Stavo" 43 jaar onder zijn hoede had, onderhield het tot in de puntjes.

De tweede Frans Julius van Eysinga nam zeer actief deel aan hardzeilerijen. In het bewaard gebleven verslagenboek van de Koninklijke Zeilvereniging 'Oostergoo' (zie par. 3.2.2) vinden wij hem vooreerst vermeld in de klasse 'Booten beneden 5 el 2 palm' (dus kleiner dan 5,20 meter) in de deelnemerslijsten van de jaren 1850, 1855 en 1856; de naam van deze boot is onbekend, want namen van deelnemende schepen komen in het verslagenboek pas voor vanaf 1882. Voor het eerst in het jaar 1857 komt de naam F.J.J. van Eysinga dan voor in de klasse 'Boeijers (en Jagten)', ongetwijfeld met de boeier "Stavo". Ook in de volgende jaren, 1860, 1862, 1863, 1867, 1880 t/m 1882, 1889, 1894 t/m 1896 komt hij met de "Stavo" bij 'Oostergoo' aan de start. Blijkens de bewaard gebleven deelnemerslijsten van de Zeilvereniging 'Sneek' heeft de "Stavo" ook wel aan de Sneeker Hardzeildag deelgenomen, in

ieder geval in 1867. Zeker dient vermeld te worden de bijzondere wedstrijd op 20 juni 1892 op het Sneekermeer, gezamenlijk georganiseerd door de zeilverenigingen 'Oostergoo' en 'Sneek', ter gelegenheid van het vierdaagse bezoek van de (toen) twaalfjarige koningin Wilhelmina met haar moeder koningin-regentes Emma aan de provincie Friesland. De koninklijke personen, die met de stoomraderboot "Industrie" van de Jousterkade in Sneek naar het Sneekermeer werden gebracht, konden aan boord van de boeier "Stavo" deze bijzondere zeilwedstrijd bijwonen als gast van jhr Frans van Eysinga en zijn echtgenote. In de klasse boeiers won de oude boeier "Bever" van Yke Wouda de eerste prijs, bestaande uit een gouden medaille, uitgelooft door koningin Wilhelmina, die in haar tegenwoordigheid aan hem werd overhandigd (voor de lijst van deelnemers aan deze wedstrijd zie Bijlage E).

Na de dood van Jonkheer Frans in 1901 gaat de "Stavo" over in handen van zijn zoon jhr Willem C.G. van Eysinga te Leeuwarden, voorzitter van de Friese Maatschappij van Landbouw. In 1910 overlijdt deze, en zijn oudere broer, jhr mr Cornelis van Eysinga te Leeuwarden, volgt hem op als voorzitter van de Friese Maatschappij. en ook als eigenaar van de "Stavo". Evenals zijn vader was deze Van Eysinga een fervent watersporter. Voordat hij eigenaar van de "Stavo" werd, bezat hij reeds vele jaren de door Eeltje Holtrop van der Zee in 1873 gebouwde boeier "Standfries" (zie Tabel 4.1 nr 5, alsmede par. 6.3). De "Stavo" vond in hem dus opnieuw een

goede meester en mede dankzij de voortdurende toewijding van schipper Tjerk Voordewind bleef zij in uitstekende conditie.

Tegen de 80 jaar en kinderloos, zonder directe nazaten die het schip zouden kunnen erven, besloot jhr Cornelis om de boeier te laten slopen. Hij wens- te niet dat na zijn overlijden de boeier in vreemde handen zou overgaan met het risico dat een minder zorgzame eigenaar het op een roemloos einde zou laten aankomen; dan liever de sloop. Aldus kwam deze bijzondere boeier aan zijn einde, zoals eerder beschreven. De tuigage en verdere inrichting werd tevoren openbaar geveild, blijkens een advertentie in de *Leeuwarder Courant* van 27 april 1922 met de volgende inhoud⁸⁴:

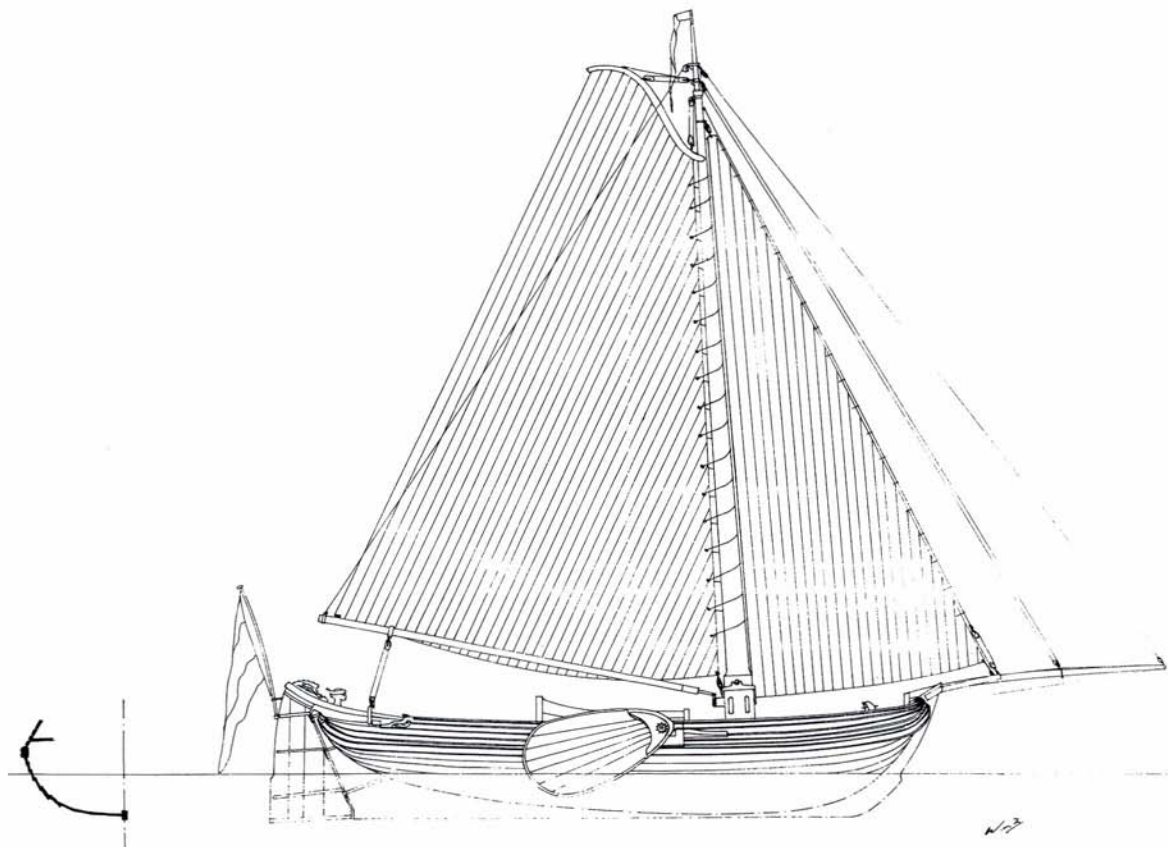
INVENTARIS - BOEIER

PIETER VINKEN, ondernemer van verkooppingen te Leeuwarden, zal op Donderdag 4 Mei 1922, 's middags 2 uur bij de buizinge Romkeslaan 24 aldaar, publiek à contant verkoopen navolgende GOEDEREN, afkomstig van eenen gesloopten boeier; als: zeil met gaffel, groote stagfok, kleine stagfok, stormfok, kluijfok, groote linnen blazer, prachtige kwastvrije mast met wicht en pl.m. 340

K.G. losse looden wichten, giek en boegspriet met toebehooren, zwaarden, blank ijzeren overlooper, botteloef met insteker, groote zeilschoot met 2 blokken, diverse vallen en ander touwwerk, anker, tent met ijzers, koperen pompen, 170 K.G. kiel lood, drijf tafel met gewicht, vouwstoeltjes, enz., enz. Bezichtiging: de mast Woensdag 3 Mei van 2-3 uur, aan het schiphuis b.d. fabriek v/b der Fa. Smilda & Van der Wal aan het Zuidvliet, de andere goederen 4 Mei, 10-12 uur, Romkeslaan 24.

De opeenvolgende eigenaren vanaf 1796 waren dus

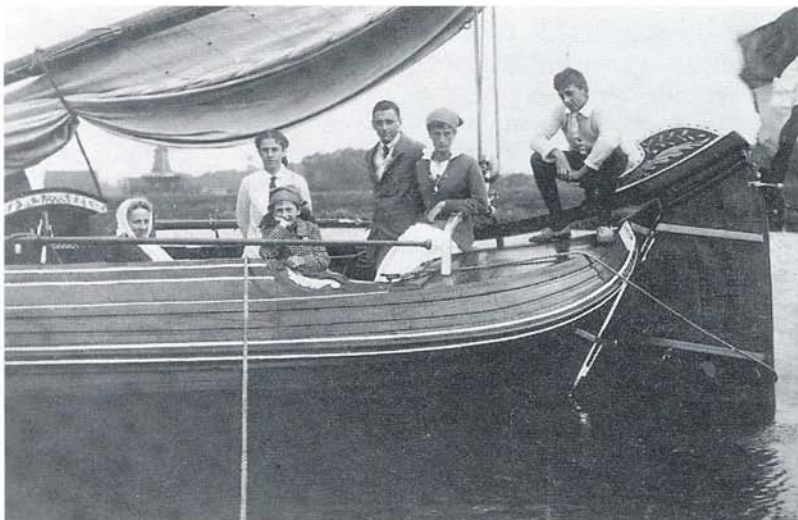
1796 – 1828	Jhr F.J.J. van Eysinga Leeuwarden	Stavo
1828 – 1829	Jhr S.H.R. van Eysinga Langweer	Stavo
1829 – 1850	Jhr I.F. van Eysinga Wommels	Stavo
1850 – 1901	Jhr F.J.J. van Eysinga Leeuwarden	Stavo
1901 – 1910	Jhr W.C.G. van Eysinga Leeuwarden	Stavo
1910 — 1923	Jhr C. van Eysinga Leeuwarden	Stavo

"Stavo", reconstructietekening van het zeilplan door W. van Zijderveld.

Herk.: Sp. der Zeilv. 16(1992)

Bollestal van de "Stavo"; snijwerk op boeisel, roerkop en kajuitrand.
Herk.: Verz. Fries Sch. Mus.

Technische gegevens

Helaas zijn voorafgaande aan de sloop geen opmetingen verricht, zodat maten van het schip niet bekend zijn. Aan de hand van foto's en wat verder over dit schip is geschreven, vermoeden wij dat de lengte ongeveer 12 meter zal zijn geweest en de breedte ongeveer 4 meter. Op grond van de door Van Zijderveld⁸¹ gemaakte reconstructietekening, opgenomen in zijn bovengenoemde artikel, schatten wij dan het zeiloppervlak op ongeveer 74 m², dat wil zeggen grootzeil 50 m² en de stagfok 24 m². In dat artikel worden ook enkele bijzonderheden betreffende de constructie, de vorm en de inrichting

vermeld: De eikenhouten gangen waren met dikke bouten aan de zware inhouten bevestigd, het vlak was 5 cm dik en de lange kielbalk was gemaakt van een stuk gaaf eikenhout. De gangen waren dikker dan bij de meeste Friese boeiers. Wat de vorm betreft, door de enigszins overhangende boeg met vallende voorstevens zeilde het schip zeer droog. Zoals de hier afgebeelde foto's laten zien, vertoonde het weinig zeeg, vooral in het achterschip, dat mooi geveegd, het water goed losliet. Over de inrichting hebben wij hierboven Hendrik Voorde- wind reeds aan het woord gelaten. Behalve het al genoemde snijwerk bezat het roer een rijkversierde

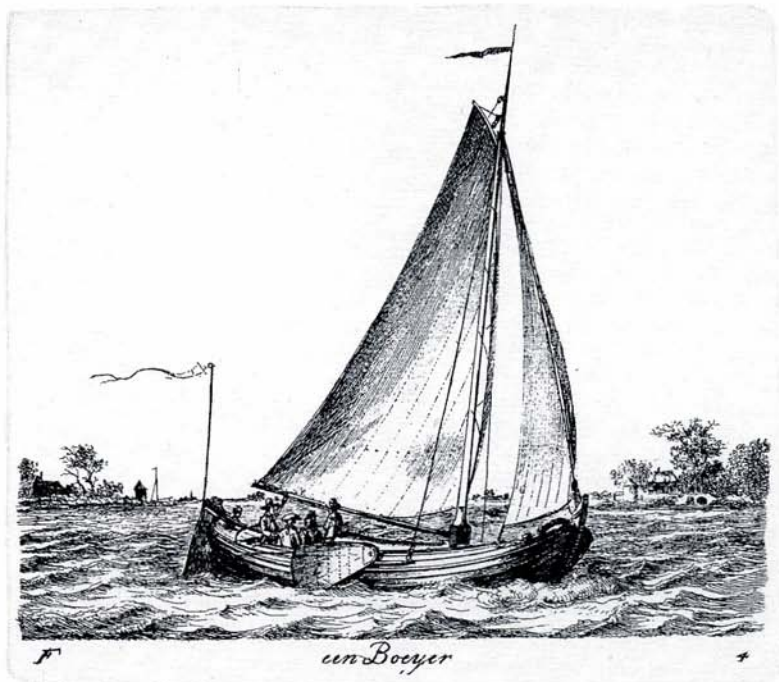

Enige bewaardgebleven onderdelen van de "Stavo": bedelbalk, hennebalk, mantsjes, kluisborden, roerkop, de morenkop op het helmhout.

Herk.: Verz. Fries Sch. Mus.

kop met op de helmstok de getulbande morenkop. Wat deze laatste betreft, opvallend is de aanwezigheid van eenzelfde versiering op het helmhout van de door Gerrit Groenewegen in 1789 getekende 'Boeyer', opgenomen als afbeelding F4 in zijn *Verzameling van Vier en tachtig Stuks HOLLANDSCHE*

*SCHEPEN*⁸⁵. Met enige fantasie is zou men in het afgebeelde overnaadse schip de "Stavo" kunnen herkennen, zij het dat deze 'boeyer', gezien de kenmerken van de oeverlanden, waarschijnlijk de rivier de Lek af kruist in de buurt van Lekkerkerk, zoals Van Zijderveld opmerkte.¹⁰²

Afbeelding van 'een Boeyer' uit:
*'Verzameling van Vier en tachtig
 Stuks HOLLANDSE SCHEPEN'*
 van G. Groenewegen (1789)